

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Отже, сучасна школа вимагає від учителя застосування сучасних методів навчання. Сьогодні навчальний заклад повинен прищеплювати інтерес до отримання знань, формувати прагнення учнів навчатися протягом усього життя, усіма сучасними засобами та методами розвивати комунікативні навички, учити школярів ставити проблеми та вирішувати їх самостійно й у команді. Зробивши своєчасно свідомий вибір загальноосвітнього навчального закладу відповідного профілю, учні старшої школи зможуть зорієнтуватися у виборі навчального закладу для здобуття вищої освіти або галузі трудової діяльності, що у свою чергу сприятиме професійній підготовці молоді та дозволить їй у подальшому житті бути більш конкурентоспроможною на ринку праці.

Література:

1. Варзацька Л. Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти / Варзацька Л., Кратасюк Л. // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 15-25.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
3. Куриш С. Застосування інформаційних технологій у процесі вивчення іноземних мов. – Журнал «Іноземні мови в сучасній школі». – 2012. – №1. – С. 46-47.
4. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Пометун О., Пироженко Л. – К., 2004. – 192 с.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. – Київ: Ірпінь, 2005. – 208 с.
6. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі: наказ Міністерства освіти і науки України від 11 вересня 2009 року № 854 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України: офіц. вид. МОН України. – 2009. – № 28-29. – С. 57-64.
7. Редько В. Комунікативно-діяльнісна, культурологічна і професійно орієнтована парадигма змісту іншомовної освіти старшокласників. – Журнал «Іноземні мови в навчальних закладах». – 2011. – №4. – С.22-23.

Кузьмичова О. О.*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті подано інформацію про важливість запровадження інноваційних підходів до викладання української мови та літератури в сучасній профільній школі.

* © Кузьмичова О. О.

Сучасні діти живуть і навчаються в умовах надзвичайної конкурентності. Після закінчення школи вони повинні вміти не тільки вчитися й отримувати знання, але й жити в теперішньому суспільстві, спілкуватися, досягати мети разом з іншими людьми.

Профільне навчання забезпечує диференціацію освіти, створює оптимальні умови для виявлення задатків, розвитку інтересів і здібностей кожного учня, має на меті забезпечити більш глибоку підготовку старшокласників у тій галузі знань і діяльності, до яких у них сформувалися стійкі інтереси та здібності.

Перед запровадженням профільного рівня навчання гуманітарних наук, повинні проводитися вивчення інтересів учнів, урахуватися думки їхніх батьків. Це досить важкий, а інколи навіть болісний процес. Адже частина дітей не хоче вчитися в гуманітарному профільному класі.

Навчання гуманітарних наук у системі профільної освіти посідає особливе місце з огляду на універсальну доконечну потребу всіх випускників належно володіти ними незалежно від майбутньої спеціалізації.

Вивчення систематичного курсу української мови закінчується в основній школі, тому головним завданням старшої ланки стає забезпечення якісно вищого рівня володіння мовою на основі раніше здобутих і нових знань. Посилюються вимоги до якісних характеристик учнівського висловлювання, його змісту й мовного оформлення [1]. Основний зміст роботи становить системне опрацювання норм сучасної української літературної мови. Виокремлено норми, які найчастіше порушуються (зокрема й під впливом інтерференції) та істотно впливають на якість мовлення й рівень мовленнєвої культури учнів. Значну увагу приділено стилістичним можливостям одиниць різних мовних рівнів, робота над якими сприятиме вдосконаленню усного й писемного мовлення учнів.

Реалізуючи мовленнєву змістову лінію програми, учителі вдосконалюватимуть уміння слухати й розуміти; читати тексти різних стилів, типів і жанрів із застосуванням різних стратегій читання; створювати усні висловлювання, вести телерепортаж, брати й давати інтерв'ю, говорити по телефону, дискутувати; робити тематичні виписки, конспектувати, складати тези, тексти виступів, повідмлень; писати перекази, твори, нариси на основі життєвих вражень, етюди в художньому стилі, відгуки про твори мистецтва, оформлювати й редагувати ділові папери.

Осібне місце в програмах займають питання перекладу, який науковці вважають специфічним видом мовленнєвої

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

діяльності. Учителям слід зосередити увагу на перекладі речень зі складними випадками слововживання, редагуванні неправильно або неточно перекладених речень і текстів.

Успішній реалізації завдань вивчення української мови в старшій школі в цілому сприятиме застосування сучасних освітніх технологій, які оптимально враховують індивідуальні здібності, нахили й потреби старшокласників, аспекти особистісного становлення й самооцінки та професійного самовизначення їх [2]. Це, зокрема, системи розвивального, інтерактивного навчання, технології креативного, дослідницького й інформаційного характеру.

Творча активність визначається потребою та вмінням висувати нестандартні, оригінальні пізнавальні потреби, завдання, знаходити засоби їх розв'язання й застосовувати в нестандартних ситуаціях. Складовими творчої активності є інтелектуальна активність, ініціативність, активне творче ставлення до діяльності, логічне та творче мислення. Усі ці проблеми можливо розв'язати, якщо активізувати теоретичну й практичну діяльність учнів через різноманітні прийоми, форми та методи роботи, з використанням нестандартних прийомів, які усувають обмеженість інтелектуальної ініціативи й творчості школярів.

Сучасний педагог-словесник через різноманітні форми, прийоми та методи, з використанням нестандартних засобів навчання, з опорою на особистість кожного школяра, на його індивідуальні задатки, можливості, здібності має досягти необхідного рівня соціалізації кожного учня, змінити характер його діяльності – від виконавчої до активно виконавчої, а потім до творчої, що вказує на поступовий розвиток особистості, на зміну позиції учня як суб'єкта власної діяльності.

Уроки, які мають творчий характер, не традиційні за змістом і за структурою, широко впливають на активність навчання, яка формується в процесі пізнавальної діяльності, характеризується прагненням до пізнання, розумовим напруженням і виявленням морально-вольових якостей школяра [4]. У той же час сама активність впливає на якість діяльності учнів.

У зв'язку з підвищенням вимог до розвитку активності й самостійності учнів необхідно урізноманітнювати види завдань для самостійного вивчення та осмислення, форми взаємодії вчителя з учнями та учнів між собою. Нетрадиційна побудова уроку чи інших занять створює оптимальні умови для розкриття індивідуальних можливостей кожного учня, успішного здійснення диференційованого підходу в навчанні. Активна участь усіх учнів у виконанні навчально-виховних завдань має велике

виховне значення, сприяє формуванню активної творчої особистості кожного.

На уроках необхідно зацікавити учнів, щоб вони пізнавали навколишній світ, розвивали абстрактне мислення. Мислення взаємопов'язане з мовою. З допомогою мови учні закріплюють результати своєї розумової діяльності. Вони вчаться узагальнювати, абстрагувати.

На сучасному етапі розвитку шкільної освіти використання набутих знань і вмінь у повсякденному житті, компетентність, має особливо важливе значення [3]. Особистість стане обізнаною та компетентною тільки в процесі навчально-пізнавальної та практичної діяльності, у результаті якої отримуються живі знання та формується певний життєвий досвід.

Сьогодні у викладанні мови існує цілий ряд проблем: важкий виклад матеріалу, перенасиченість поняттями й термінологією, недостатня кількість часу. Ці труднощі висувають завдання – викликати інтерес і бажання вчитися. Пізнавальний інтерес – це глибинний внутрішній мотив, заснований на властивій людині пізнавальній потребі.

Пізнавальна активність може динамічно розвиватись, якщо вчитель активно й цілеспрямовано працює в цьому напрямі.

Головне завдання вчителя – зацікавити учнів, примусити думати, активно здобувати знання, перемогти байдужість, викликати справжню дискусію.

Особливу роль у методиці роботи вчителю варто відводити створенню проблемних ситуацій, які допомагають викликати здивування й потім інтерес і, як результат, розвивають логічне мислення, творчу уяву. Проблемні ситуації можна умовно поділити на ситуації неочікуваності, ситуації конфлікту, ситуації невизначеності, ситуації невідповідності. Ситуація неочікуваності створюється під час ознайомлення учнів із фактами, явищами, які викликають подив, вражають своєю незвичайністю.

Виконання такого роду завдань стає можливим тільки в умовах активного навчання, яке стимулює розумову діяльність учнів. Активне навчання, що здійснюється з допомогою активних методів, сприяє формуванню пізнавального інтересу до одержання знань і навчальної діяльності.

Пізнавальний інтерес – це глибинний внутрішній мотив, заснований на властивій людині вродженій пізнавальній потребі. Відсутність інтересу в школярів – показник серйозних недоліків в організації навчання.

Правильний підхід до вдосконалювання методів і засобів навчання слід будувати на науковій основі, розглядаючи навчання як цілеспрямований організований процес у взаємодії,

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

співробітництва вчителя й учнів, покликаний озброїти їх науковим світоглядом, знаннями, уміннями [5]. Педагогічною психологією виведений основний закон засвоєння: сприйняти – осмислити – запам'ятати – застосувати – перевірити результат. Із цієї формули нічого не можна виключити.

Виникає питання: що таке активні прийоми? Визначення цього поняття в педагогічній літературі не трапляється, тому зупинимося спочатку на споріднених поняттях: активність, пізнавальна активність, активізація. Активність (від лат. *actio* – діяльний) – це психічна якість, риса характеру людини, яка виражається в її умовній діяльності.

Пізнавальна (навчальна) активність школяра виражається в прагненні вчитися, переборюючи труднощі на шляху одержання знань, у докладанні максимуму власних вольових зусиль і енергії в розумовій роботі. Ідеться не лише про зовнішню активність (підняття рук, переписування й т. п.), а головним чином про внутрішню, розумову активність учнів, про творче мислення.

Психологи переконують, що пізнавальна активність – якість не вроджена й не постійна, вона динамічно розвивається, може прогресувати й регресувати під впливом школи, товаришів, родини й інших факторів. На рівень активності сильно впливає ставлення вчителя й стиль його спілкування з учнями на уроці, успішність і настрої самого учня. Тому в того ж учня на різних уроках пізнавальна активність різко міняється залежно від того, який учитель учить, чого і як учить, як він уміє активізувати клас. Під активізацією пізнавальної діяльності мається на увазі цілеспрямована педагогічна діяльність учителя щодо підвищення рівня навчальної активності школярів, стимулювання в них навчальної активності.

Вивчення української мови та літератури спрямоване на досягнення таких цілей:

- засвоєння знань;
- оволодіння вміннями;
- розвиток пізнавальних інтересів, інтелектуальних і творчих здібностей у процесі проведення спостережень.

Ще одна мета, – використання набутих знань і вмінь у повсякденному житті. Отже, основне завдання педагогів – не просто дати учням знання, а навчити користуватися ними в повсякденному житті.

Для досягнення цих цілей можна використати різні технології розвивального навчання:

- технологію проблемного викладення матеріалу (проблемне навчання);

– комунікативно-діалогові технології (спрямований діалог, обговорення, семінар, мозковий штурм).

Процес оволодіння новими знаннями не зводиться до звичайного завчання правил, висновків і узагальнень. Він ґрунтується на поліпшенні самостійної роботи школярів, на глибокому логічному аналізі того фактичного матеріалу, який лежить в основі формування наукових понять. Використання цих методів стимулює прагнення учнів до самостійного виконання завдань, характеризується зосередженістю, інтересом. Правильним є твердження, що якщо немає пізнавального завдання, немає й роботи думки, є завдання – є пошук його розв'язання. Постановка завдань у процесі навчання підвищує активність учнів. Учні досліджують проблему, шукають шляхи її розв'язання, висувають різні припущення, наводять докази, а це, безсумнівно, сприяє активізації розумової діяльності школярів, розвитку логічного мислення, пізнавальної самостійності й, у підсумку, формуванню й розвитку пізнавального інтересу.

Вивчення літератури як профільного предмета сприяє поглибленню філологічних знань старшокласників, формуванню їхніх світоглядних компетенцій у сфері художньої культури, оволодінню методикою аналізу художнього твору на літературознавчому рівні в широкому культурологічному контексті, а також професійній орієнтації в галузі гуманітарних спеціальностей.

Особливої актуальності в умовах запровадження профільного філологічного навчання набуває проблема визначення функцій та методичного забезпечення варіативної частини змісту освіти – курсів за вибором. Оскільки термінологія профільної освіти лише закріплюється в науковому тезаурусі, то допускаємо можливість висловити власне розуміння цієї актуальної педагогічної проблеми.

В оновленій редакції Концепції профільного навчання в старшій школі (наказ МОН України №854 від 11. 09. 2009 р.) акцентується на понятті «курси за вибором», однак розробники документу не уточнюють зміст поняття й не подають конкретних його характеристик. На нашу думку, така нечіткість визначення концептуальних дефініцій профільного навчання ускладнює розуміння його структури.

Вважаємо вмотивованим підхід щодо розуміння поняття «курси за вибором» як загального, що диференціюється термінами «спеціальний курс» та «факультативний курс». Курси за вибором впроваджуються за рахунок варіативного компонента змісту освіти. Основними мотивами вибору учнем спецкурсу чи факультативу є поглиблене вивчення базових загальноосвітніх

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

предметів; набуття знань і вмінь, засвоєння способів діяльності для вирішення практичних життєвих завдань; професійна орієнтація; можливість успішної кар'єри; інтеграція наявних уявлень про цілісну картину світу. На заняттях курсів за вибором основний акцент повинен бути зроблений на визначенні проблем, які цікавлять учня.

Літературні курси за вибором призначені для класів філологічного напрямку. Зазначимо, що навчання в профільних філологічних класах, на відміну від інших, має значно ширше освітнє завдання. Окрім забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників, таке навчання сприяє загальнокультурному, морально-етичному, естетичному розвитку особистості. Одним випускникам це допоможе самовизначитися щодо вибору майбутньої професії, іншим – глибше прилучитися до гуманітарної культури, що необхідно для кожної людини в суспільстві.

За призначенням літературні курси за вибором доповнюють зміст профільних предметів і забезпечують обдарованим школярам підвищений рівень вивчення української та зарубіжної літератур як навчальних предметів, або ж орієнтовані на міжпредметні зв'язки й надають можливість вивчати суміжні навчальні предмети на профільному рівні.

Отже, сучасна система освіти в Україні невпинно йде вперед і присутньою метою вбачає становлення свідомого патріота своєї держави, виховання в нього національної свідомості, любові до рідної землі, культивує найвищі цінності української ментальності.

Література:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: Підручник для студентів філологічних факультетів університетів / За ред. М. І. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2005.
3. Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г., Методика навчання української мови у таблицях і схемах: Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2006.
4. Профільне навчання: Теорія і практика / За ред. канд. пед. наук Липової Л. А. – К.: ВВП «Компас», 2007. – 192 с.
5. Профільне навчання: Теорія і практика: Зб. наукових праць за матеріалами методологічного семінару АПН України. – К.: Пед. думка, 2006. – 200 с.